

Υπόθεση C-481/19

**Σύνοψη της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως κατά το άρθρο 98,
παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου**

Ημερομηνία καταθέσεως:

21 Ιουνίου 2019

Αιτούν δικαστήριο:

Corte costituzionale (Ιταλία)

Ημερομηνία της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου:

6 Μαρτίου 2019

Αναιρεσείων:

D.B.

Αναιρεσίβλητη:

Commissione Nazionale per le Società e la Borsa (CONSOB)

Αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης

Παρεμπίπτουσα διαδικασία ελέγχου συνταγματικότητας του άρθρου 187-quinquiesdecies του νομοθετικού διατάγματος 58 της 24ης Φεβρουαρίου 1998, την οποία κίνησε το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία) στο πλαίσιο αναιρετικής δίκης μεταξύ του D.B. και της Commissione nazionale per le società e la borsa (Εθνικής Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, Ιταλία, στο εξής: CONSOB).

Ειδικότερα, ο D.B. άσκησε, ενώπιον του Corte di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), αναίρεση κατά της αποφάσεως του Corte d'appello di Roma (εφετείου Ρώμης, Ιταλία), που κατατέθηκε στις 20 Νοεμβρίου 2013, με την οποία απορρίφθηκε η ανακοπή που άσκησε ο D.B. κατά της αποφάσεως της CONSOB της 2ας Μαΐου 2012, η οποία επέβαλε ορισμένες διοικητικές κυρώσεις εις βάρος του D.B. για τις διοικητικές παραβάσεις που προβλέπονται στο άρθρο 187-bis, παράγραφος 1, στοιχεία α και ε, και στο άρθρο 187-quinquiesdecies του νομοθετικού διατάγματος 58/1998, όπως ίσχυε κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών.

Αντικείμενο και νομική βάση της αιτήσεως προδικαστικής αποφάσεως

Η ακριβής ερμηνεία και η ισχύς του άρθρου 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ, εφόσον εξακολουθεί να εφαρμόζεται *ratione temporis*, και του άρθρου 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΕ) 596/2014. Ειδικότερα, το ζήτημα εάν οι προαναφερθέντες κανόνες έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν σε κράτος μέλος να μην επιβάλλει κυρώσεις σε όποιον αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις της αρμόδιας αρχής, από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει η ευθύνη του για αδίκημα που τιμωρείται με ποινικές κυρώσεις ή με διοικητικές κυρώσεις «τιμωρητικού» χαρακτήρα και το ζήτημα εάν, σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, οι διατάξεις αυτές συμβιβάζονται με τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης), επίσης υπό το πρίσμα της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (στο εξής: ΕΔΔΑ) σε σχέση με το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών (στο εξής: ΕΣΔΑ) και των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών.

Νομική βάση είναι το άρθρο 267 ΣΛΕΕ.

Προδικαστικά ερωτήματα

«α) Έχουν το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ, εφόσον εξακολουθεί να έχει εφαρμογή *ratione temporis*, και το άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 την έννοια ότι επιτρέπουν στα κράτη μέλη να μην επιβάλλουν κυρώσεις σε όποιον αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις της αρμόδιας αρχής, από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει η ευθύνη του για αδίκημα τιμωρούμενο με διοικητικές κυρώσεις “τιμωρητικού” χαρακτήρα;

β) Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης στο πρώτο ερώτημα, είναι το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ, εφόσον εξακολουθεί να έχει εφαρμογή *ratione temporis*, και το άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού (ΕΕ) 596/2014 συμβατά με τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό το πρίσμα επίσης της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου σχετικά με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και των κοινών συνταγματικών παραδόσεων των κρατών μελών, στο μέτρο που επιβάλλουν κυρώσεις επίσης σε όποιον αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις της αρμόδιας αρχής από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει η ευθύνη του για αδίκημα τιμωρούμενο με διοικητικές κυρώσεις “τιμωρητικού” χαρακτήρα;»

Παρατιθέμενες διατάξεις του δικαίου της Ένωσης

Άρθρο 14, παράγραφος 1 και παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ.

Άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β', της οδηγίας 2003/6/ΕΚ.

Άρθρο 23, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 596/2014.

Άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 596/2014.

Άρθρα 47, 48 και 52, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Παρατιθέμενες διατάξεις του εθνικού δικαίου

Άρθρο 187-quinquiesdecies του decreto legislativo n. 58/1998 (νομοθετικού διατάγματος 58/1998), σχετικά με την προστασία των εποπτικών δραστηριοτήτων της Banca d'Italia (Τράπεζας της Ιταλίας) και της Consob. Ιδίως, υπενθυμίζεται, αφενός, το κείμενό του που έχει εφαρμογή στα πραγματικά περιστατικά τα οποία αποτελούν το αντικείμενο της κύριας δίκης, σύμφωνα με το οποίο: «Πλην των περιπτώσεων που προβλέπει το άρθρο 2638 του codice civile [Αστικού Κώδικα], όποιος δεν συμμορφώνεται εμπρόθεσμα με τα αιτήματα της CONSOB ή καθυστερεί την άσκηση των καθηκόντων της, τιμωρείται με διοικητικό πρόστιμο από πενήντα χιλιάδες ευρώ έως ένα εκατομμύριο ευρώ», και το οποίο όριζε το διοικητικό πρόστιμο από πενήντα χιλιάδες ευρώ έως ένα εκατομμύριο ευρώ για άρνηση απαντήσεως κατά τη διάρκεια προσωπικής ακρόασεως που διατάσσει η CONSOB, και, αφετέρου, το κείμενο του υπό εξέταση άρθρου όπως τροποποιήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 129/2017, το οποίο, στην παράγραφο 1, ορίζει τα εξής: «πλην των περιπτώσεων που προβλέπει το άρθρο 2638 του codice civile, σύμφωνα με το παρόν άρθρο τιμωρείται όποιος δεν συμμορφώνεται εμπρόθεσμα με τα αιτήματα της Banca d'Italia (Τράπεζας της Ιταλίας) και της CONSOB ή δεν συνεργάζεται με τις ίδιες αρχές για την εκτέλεση των συναφών εποπτικών καθηκόντων ή καθυστερεί την άσκησή τους».

Άρθρο 187-octies, παράγραφος 3, στοιχείο c), του νομοθετικού διατάγματος 58/1998, σχετικά με τα καθήκοντα που ανατίθενται στην CONSOB, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται η εξουσία να «διενεργεί προσωπική ακρόαση» κατά «οποιοδήποτε πρόσωπο ενδέχεται να διαθέτει πληροφορίες για τα γεγονότα».

Άρθρο 187-bis, παράγραφος 1, στοιχεία a) και c), του νομοθετικού διατάγματος 58/1998, το οποίο προβλέπει τη διοικητική παράβαση της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών.

Άρθρο 184 του νομοθετικού διατάγματος 58/1998, το οποίο προβλέπει το αδίκημα της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών.

Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας, ιδίως το άρθρο 24, παράγραφος 2, το άρθρο 111, παράγραφος 2, το οποίο καθιερώνει την «αρχή της ισότητας των διαδίκων» στη δίκη, το άρθρο 117, παράγραφος 1, το οποίο ορίζει ότι «η νομοθετική εξουσία ασκείται από το κράτος και τις περιφέρειες κατά τρόπο σύμφωνο προς το Σύνταγμα και προς τις δεσμεύσεις που απορρέουν από την κοινοτική έννομη τάξη

και από τις διεθνείς υποχρεώσεις» και το άρθρο 11, το οποίο επιτρέπει «τους περιορισμούς εκείνους της κυριαρχίας που είναι απαραίτητοι σε μια έννομη τάξη για τη διασφάλιση της ειρήνης και της δικαιοσύνης μεταξύ των εθνών».

Συνοπτική έκθεση των πραγματικών περιστατικών και της πορείας της διαδικασίας

- 1 Κατόπιν διαδικασίας επιβολής κυρώσεων που κινήθηκε κατά του D.B., η CONSOB, με απόφαση της 2ας Μαΐου 2012, επέβαλε εις βάρος του διοικητικές κυρώσεις σύμφωνα με το νομοθετικό διάταγμα 58/1998, ιδίως το άρθρο 187-bis, παράγραφος 1, στοιχεία α και c, σχετικά με την κατάχρηση προνομιακών πληροφοριών, και το άρθρο 187-quinquiesdecies, διότι ο D.B. ανέβαλε επανειλημμένως την ημερομηνία της ακροάσεως στην οποία είχε κληθεί και, αφού παρουσιάστηκε ενώπιον της CONSOB, αρνήθηκε να απαντήσει στις ερωτήσεις που του απευθύνθηκαν. Πράγματι, η τελευταία αυτή διάταξη επιβάλλει κυρώσεις σε «όποιον δεν συμμορφώνεται εμπρόθεσμα με τα αιτήματα της CONSOB ή καθυστερεί την άσκηση των καθηκόντων της» και εισήχθη από τον Ιταλό νομοθέτη κατ' εφαρμογή της γενικής υποχρέωσης συνεργασίας με την εποπτική αρχή που προβλέπει το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ.
- 2 Σε χωριστή ποινική διαδικασία, ο D.B. κατηγορήθηκε για το αδίκημα της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών που προβλέπεται στο άρθρο 184 του αυτού νομοθετικού διατάγματος 58/1998. Για το αδίκημα αυτό, ο D.B. ήλθε σε συμφωνία με την εισαγγελική αρχή για ποινή φυλάκισης ένδεκα μηνών, με αναστολή υπό όρους, και πρόστιμο 300 000 ευρώ, την οποία επέβαλε ο giudice per le indagini preliminari del Tribunale di Milano (ανακριτής του πρωτοδικείου του Μιλάνου, Ιταλία) στις 18 Δεκεμβρίου 2013.
- 3 Κατά της προαναφερθείσας αποφάσεως της CONSOB της 2ας Μαΐου 2012, ο D.B. άσκησε ανακοπή ενώπιον του Corte d'appello di Roma (εφετείου Ρώμης), επισημαίνοντας, μεταξύ άλλων, τον μη σύννομο χαρακτήρα της κυρώσεως που επιβλήθηκε εις βάρος του σύμφωνα με το προαναφερθέν άρθρο 187-quinquiesdecies. Με απόφαση που κατατέθηκε στις 20 Νοεμβρίου 2013, το Corte d'appello di Roma (εφετείο Ρώμης) απέρριψε την ανακοπή.
- 4 Κατά της εν λόγω αποφάσεως, ο D.B. άσκησε ακολούθως αίτηση αναιρέσεως. Το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), με τη διάταξη 54 του 2018, έθεσε ορισμένα ζητήματα συνταγματικότητας ενώπιον του Corte costituzionale (Συνταγματικού Δικαστηρίου, Ιταλία) σε σχέση με το προαναφερθέν άρθρο 187-quinquiesdecies.

Κύριοι συλλογισμοί που προέβαλε το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) θέτοντας τα ζητήματα συνταγματικότητας

- 5 Το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) επισημαίνει όχι μόνο την πιθανή αντίθεση του άρθρου 187-quinquiesdecies προς εθνικές συνταγματικές διατάξεις, ήτοι το άρθρο 11, το άρθρο 24, παράγραφος 2, το άρθρο 111, παράγραφος 2, και το άρθρο 117, παράγραφος 1, του ιταλικού Συντάγματος, αλλά και το τεκμαιρόμενο ασυμβίβαστο του προαναφερθέντος άρθρου με την ΕΣΔΑ, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα [στο εξής: Διεθνές Σύμφωνο] και τον Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 6 Αφενός, το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπογραμμίζει ότι το εν λόγω άρθρο 187-quinquiesdecies, το οποίο εισήχθη από τον Ιταλό νομοθέτη σε εφαρμογή της υποχρέωσης συνεργασίας με την εποπτική αρχή που προβλέπει το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, ιδίως το άρθρο 12, παράγραφος 2, στοιχείο β', και το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/EK, είναι αντισυνταγματικό κατά το μέρος που επιβάλλει κυρώσεις για τη μη εμπρόθεσμη εκπλήρωση των αιτημάτων της CONSOB ή την πρόκληση καθυστέρησης στην εκπλήρωση των καθηκόντων της, ακόμη και στην περίπτωση που το υποκείμενο δικαίου είναι το πρόσωπο κατά του οποίου η CONSOB διεξάγει έρευνες σχετικά με ενδεχόμενη διάπραξη παραβάσεως που τιμωρείται με κυρώσεις ουσιαστικά ποινικού χαρακτήρα.
- 7 Επίσης, το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) διερωτάται εάν η προαναφερθείσα υποχρέωση συνεργασίας, σε περίπτωση που θεωρηθεί ότι ισχύει κατά του ιδίου προσώπου κατά του οποίου διεξάγεται η έρευνα, συνάδει με το άρθρο 47, παράγραφος 2, του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 14 του Διεθνούς Συμφώνου. Επ' αυτού, το αιτούν δικαστήριο σημειώνει, αφενός, ότι η ΕΣΔΑ και το Διεθνές Σύμφωνο αναγνωρίζουν, σιωπηρώς και ρητώς αντιστοίχως, το δικαίωμα κάθε ατόμου να μην συνεργαστεί για την αυτοενοχοποίησή του και το δικαίωμα σιωπής, ακόμη και στο πλαίσιο διοικητικών διαδικασιών που οδηγούν στην επιβολή κυρώσεων ουσιαστικά «τιμωρητικού» χαρακτήρα, όπως αυτή που κίνησε η CONSOB κατά του D.B. Αφετέρου, το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει ότι η ρύθμιση του νομοθετικού διατάγματος 58/1998 εμπίπτει, στο σύνολό της, στο πεδίο εφαρμογής του δικαίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ότι η διατύπωση του άρθρου 47, παράγραφος 2, του τελευταίου ουσιαστικά ταυτίζεται με εκείνη του άρθρου 6, παράγραφος 1, της ΕΣΔΑ. Επομένως, το άρθρο 47 πρέπει να ερμηνευθεί —βάσει του άρθρου 52, παράγραφος 3, του προαναφερθέντος Χάρτη— σύμφωνα με την ερμηνεία του προαναφερθέντος άρθρου 6 από το ΕΔΔΑ.
- 8 Ειδικότερα, κατά το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), το προαναφερθέν «δικαίωμα σιωπής» και, γενικότερα, τα δικαιώματα άμυνας πρέπει να εφαρμόζονται όχι μόνο σε ποινικές διαδικασίες, αλλά και στις προσωπικές ακροάσεις που διατάσσει η CONSOB στο πλαίσιο της εποπτικής δραστηριότητάς

της, η οποία μπορεί να προηγείται της κίνησης διαδικασίας επιβολής κυρώσεων «τιμωρητικού» χαρακτήρα σε βάρος εκείνου που χαρακτηρίζεται ως αυτουργός της τελέσεως παραβάσεως. Πράγματι, το ανωτέρω δικαστήριο εκτιμά ότι πρέπει να αναγνωριστεί σε όποιον κατηγορείται για το αδίκημα της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών το δικαίωμα να μην εξαναγκαστεί, υπό την απειλή βαριάς χρηματικής ποινής —όπως αυτή που επιβλήθηκε στον D.B.— να προβεί σε δηλώσεις που θα μπορούσαν αργότερα να χρησιμοποιηθούν ως αποδεικτικά στοιχεία εναντίον του.

- 9 Προς στήριξη της ερμηνείας αυτής, το ανωτέρω δικαστήριο επικαλείται όχι μόνο το άρθρο 24 του ιταλικού Συντάγματος, αλλά και το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ, και τη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Δικαστήριο) στον τομέα της προστασίας του ανταγωνισμού, από την οποία αντλείται η αρχή σύμφωνα με την οποία η Επιτροπή δεν δύναται να επιβάλει σε επιχείρηση την υποχρέωση να παράσχει απαντήσεις μέσω των οποίων η τελευταία θα υποχρεωνόταν να παραδεχθεί την ύπαρξη της παραβάσεως, ενώ απόκειται στην Επιτροπή να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με την εν λόγω παράβαση.

Συνοπτική παράθεση του σκεπτικού της απόφασης περί παραπομπής

- 10 Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) εκτιμά ότι η αμφιβολία περί της συνταγματικότητας που προβάλλει το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) συνίσταται, ουσιαστικά, στην εξέταση του κατά πόσον είναι νόμιμο, από συνταγματική άποψη, να επιβάλλονται κυρώσεις, σύμφωνα με το άρθρο 187-quinquiesdecies, σε όποιον αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει ευθύνη του στο πλαίσιο ακροάσεως που διέταξε η CONSOB κατά την άσκηση των εποπτικών καθηκόντων της και, ειδικότερα, στη διαπίστωση σχετικά με το εάν το «δικαίωμα σιωπής», το οποίο μνημονεύει το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο), ισχύει όχι μόνο σε ποινικές διαδικασίες, αλλά και στις προαναφερθείσες προσωπικές ακροάσεις που διατάσσει η CONSOB.
- 11 Καταρχάς, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισημαίνει ότι, στην ιταλική έννομη τάξη, η εμβέλεια του άρθρου 187-quinquiesdecies, ως αποτέλεσμα του νομοθετικού διατάγματος 129/2017, επεκτάθηκε έως την επιβολή κυρώσεων όχι μόνο σε όποιον δεν συμμορφώνεται με τα αιτήματα των αρχών ή καθυστερεί την άσκηση των καθηκόντων τους, αλλά, γενικότερα, και σε όποιον δεν συνεργάζεται με τις αυτές αρχές με σκοπό την εκτέλεση των συναφών εποπτικών καθηκόντων. Μεταξύ των εποπτικών καθηκόντων της CONSOB, σύμφωνα με το άρθρο 187-octies, παράγραφος 3, στοιχείο c, του νομοθετικού διατάγματος 58/1998, συγκαταλέγεται η εξουσία να «διενεργεί προσωπική ακρόαση» κατά «οποιουδήποτε προσώπου ενδέχεται να διαθέτει πληροφορίες για τα γεγονότα». Εντούτοις, δεν προβλέπεται το δικαίωμα σιωπής υπέρ εκείνου ο οποίος έχει ήδη αναγνωριστεί από την CONSOB ως πιθανός αυτουργός παραβάσεως, η διαπίστωση της οποίας εμπίπτει στην αρμοδιότητα της αυτής

αρχής και τιμωρείται με διοικητική κύρωση «ουσιαστικά τιμωρητικού χαρακτήρα».

- 12 Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισημαίνει, αφενός, ότι η ενδεχόμενη αναγνώριση του μη σύννομου χαρακτήρα του άρθρου 187-quinquiesdecies, το οποίο έχει εισαχθεί στην ιταλική έννομη τάξη κατ' εκτέλεση ειδικής υποχρέωσης απορρέουσας από το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης, ενδέχεται να έλθει σε αντίθεση με το ίδιο το δίκαιο της Ένωσης, ιδίως με την υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 596/2014, ο οποίος κατάργησε και αντικατέστησε την οδηγία 2003/6/ΕΚ. Αφετέρου, η προαναφερθείσα υποχρέωση που απορρέει από το παράγωγο δίκαιο της Ένωσης θα μπορούσε να είναι αμφίβολης συμβατότητας με τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, τα οποία επίσης φαίνεται να αναγνωρίζουν το θεμελιώδες δικαίωμα του ατόμου να μην συμβάλει στην αυτοενοχοποίησή του και να μην εξαναγκαστεί να προβεί σε δηλώσεις με χαρακτήρα ομολογίας, εντός των ιδίων ορίων που συνάγονται από το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ και το άρθρο 24 του Συντάγματος.
- 13 Όσον αφορά τους κανόνες αυτούς του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και με πνεύμα ειλικρινούς συνεργασίας μεταξύ των εθνικών και των ευρωπαϊκών δικαστηρίων για τον καθορισμό των κοινών επιπέδων προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων —σκοπός πρωταρχικής σημασίας για περίπτωση, όπως η υπό εξέταση, που αποτελεί αντικείμενο κανονιστικής εναρμόνισης— το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) κρίνει απαραίτητο, πριν αποφανθεί επί του ερωτήματος συνταγματικότητας που του υποβάλλεται, να απευθύνει στο Δικαστήριο ερώτημα σχετικά με την ακριβή ερμηνεία και, ενδεχομένως, την εγκυρότητα, λαμβανομένων υπόψη των άρθρων 47 και 48 του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του άρθρου 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ, εφόσον εξακολουθεί να ισχύει *ratione temporis*, καθώς και του άρθρου 30, παράγραφος 1, στοιχείο β', του κανονισμού 596/2014.
- 14 Προς στήριξη της αιτήσεως προδικαστικής απόφασεως, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει, καταρχάς, ότι όλες οι διατάξεις του ιταλικού Συντάγματος, της ΕΣΔΑ, του Διεθνούς Συμφώνου και του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης που επικαλείται το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) συγκλίνουν στην αναγνώριση του δικαιώματος του ατόμου στη μη αυτοενοχοποίησή του και στον μη εξαναγκασμό του να προβεί σε δηλώσεις με χαρακτήρα ομολογίας (αρχή *nemo tenetur se ipsum accusare*). Εντούτοις, κατά το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο), το προαναφερθέν δικαίωμα δεν μπορεί αφ' εαυτού να νομιμοποιήσει την άρνηση του υποκειμένου δικαίου να παραστεί στην ακρόαση που διέταξε η CONSOB, ούτε την αδικαιολόγητη καθυστέρηση της παράστασής του στην ίδια ακρόαση, υπό την προϋπόθεση ότι εξασφαλίζεται —αντιθέτως προς όσα συνέβησαν κατά τη διαδικασία εναντίον του D.B.— το δικαίωμά του να μην απαντήσει στις ερωτήσεις που του υποβάλλονται στο πλαίσιο της ακροάσεως.

- 15 Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει επίσης την πάγια νομολογία του όσον αφορά το «δικαίωμα σιωπής» του κατηγορουμένου, σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα αυτό, μολονότι δεν αναγνωρίζεται ρητώς στο Σύνταγμα, επιβεβαιώνεται ως «ουσιώδης συνιστώσα του απαραβίαστου του δικαιώματος υπερασπίσεως» και εγγυάται στον κατηγορούμενο τη δυνατότητα να αρνηθεί να υποβληθεί σε εξέταση μάρτυρα και, γενικότερα, να κάνει χρήση της δυνατότητας να μην απαντήσει στις ερωτήσεις του δικαστή ή της αρμόδιας για τις έρευνες αρχής. Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισημαίνει ιδίως ότι, μέχρι τώρα, δεν κλήθηκε ποτέ να εκτιμήσει εάν και σε ποιον βαθμό το προαναφερθέν δικαίωμα σιωπής, το οποίο ανήκει στα αναπαλλοτρίωτα δικαιώματα του ανθρώπου που χαρακτηρίζουν την ιταλική συνταγματική ταυτότητα, ισχύει επίσης στο πλαίσιο διοικητικών διαδικασιών που έχουν ως σκοπό την επιβολή κυρώσεων «τιμωρητικού» χαρακτήρα σύμφωνα με τα κριτήρια Engel. Εντούτοις, επανειλημμένως αναγνώρισε ότι μεμονωμένες εγγυήσεις που αναγνωρίζονται από την ΕΣΔΑ και το ιταλικό Σύνταγμα σε ποινικές υποθέσεις εκτείνονται και στις διοικητικές κυρώσεις «τιμωρητικού» χαρακτήρα και, ειδικότερα, ότι οι διοικητικές κυρώσεις που προβλέπει το ιταλικό νομικό σύστημα για την κατάχρηση προνομιακών πληροφοριών αποτελούν, λόγω του ιδιαίτερου επώδυνου χαρακτήρα τους, μέτρα «τιμωρητικού» χαρακτήρα, όπως άλλωστε αναγνωρίζεται από το Δικαστήριο (βλ. απόφαση της 20ής Μαρτίου 2018, C-596/16 και C-597/16, Di Puma και Consob, σκέψη 38).
- 16 Ακολούθως, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επαναλαμβάνει τον συλλογισμό του Corte di cassazione (Ανωτάτου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), σύμφωνα με τον οποίο φαίνεται εύλογο να αναγνωριστούν υπέρ του προσώπου που διώκεται για την τέλεση της παραβάσεως της κατάχρησης προνομιακών πληροφοριών τα ίδια δικαιώματα άμυνας που το ιταλικό Σύνταγμα αναγνωρίζει στο πρόσωπο που φέρεται ως ύποπτο για την τέλεση αδικήματος. Σύμφωνα με το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο), τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο διότι υπάρχει κίνδυνος ο ύποπτος τελέσεως της εν λόγω διοικητικής παραβάσεως, όντας υποχρεωμένος να συνεργαστεί με την εποπτική αρχή σύμφωνα με το ιταλικό δίκαιο και το παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, να συμβάλει εκ των πραγμάτων στη διατύπωση ποινικής κατηγορίας εναντίον του.
- 17 Συναφώς, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) υπενθυμίζει ότι, στην ιταλική έννομη τάξη, η κατάχρηση προνομιακών πληροφοριών προβλέπεται συγχρόνως ως διοικητική παράβαση (άρθρο 187-bis του νομοθετικού διατάγματος 58/1998) και ως ποινικό αδίκημα (άρθρο 184 του προαναφερθέντος νομοθετικού διατάγματος) και επιτρέπεται η σόρευση των σχετικών διαδικασιών, όπως συνέβη στην περίπτωση του D.B., στο μέτρο που η σόρευση αυτή συμβιβάζεται με την αρχή *ne bis in idem* (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 20ής Μαρτίου 2018, C-537/16, Garlsson Real Estate SA κ.λπ., σκέψεις 42 έως 63). Συνεπώς, έστω και αν δεν επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται στην ποινική δίκη οι καταθέσεις ενώπιον της διοικητικής αρχής χωρίς τις εγγυήσεις του δικαιώματος άμυνας —συμπεριλαμβανομένης της προειδοποίησης σχετικά με το δικαίωμα σιωπής— είναι πολύ πιθανό οι εν λόγω καταθέσεις που λαμβάνει η διοικητική αρχή μέσω της απειλής επιβολής κυρώσεων για την περίπτωση μη συνεργασίας

να παράσχουν στην αυτή αρχή ουσιαστικές πληροφορίες για την απόκτηση περαιτέρω αποδεικτικών στοιχείων της παράνομης συμπεριφοράς προοριζόμενων για χρήση και στη μεταγενέστερη ποινική δίκη κατά του αυτουργού της ίδιας συμπεριφοράς.

- 18 Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) προσθέτει, ακολούθως, ότι οι αμφιβολίες που εγείρει το Corte di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) ενισχύονται από τη νομολογία του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, σύμφωνα με την οποία το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης και μη εξαναγκασμού στην πραγματοποίηση δηλώσεων με χαρακτήρα ομολογίας περιλαμβάνει το δικαίωμα εκείνου έναντι του οποίου διεξάγεται διοικητική διαδικασία που θα μπορούσε να οδηγήσει στην επιβολή κυρώσεων «τιμωρητικού» χαρακτήρα σε βάρος του, να μην υποχρεωθεί, υπό την απειλή ποινής σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, να παράσχει στην αρχή απαντήσεις από τις οποίες ενδεχομένως να προκύπτει ευθύνη του (βλ. αποφάσεις της 4ης Οκτωβρίου 2005, Shannon κατά Ηνωμένου Βασιλείου, σκέψεις 38 έως 41, και της 5ης Απριλίου 2012, Chambaz κατά Ελβετίας, σκέψεις 50 έως 58). Συναφώς, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισημαίνει ειδικότερα την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση J.B. κατά Ελβετίας, όπου επιβεβαιώθηκε η ανάγκη αναγνώρισης όλων των διασφαλίσεων που εγγυάται η ΕΣΔΑ σε ποινικές υποθέσεις, ιδίως του «δικαιώματος σιωπής» υπέρ προσώπου εναντίον του οποίου εκκρεμούσε διοικητική έρευνα σχετικά με φορολογικές παραβάσεις και στο οποίο είχαν επιβληθεί πρόστιμα «τιμωρητικού» χαρακτήρα, διότι επανειλημμένως δεν ανταποκρίθηκε σε αιτήματα παροχής διευκρινίσεων που υπέβαλε η αρμόδια για τη διενέργεια της έρευνας αρχή.
- 19 Το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επικαλείται, επίσης, τη νομολογία του Δικαστηρίου σχετικά με το δικαίωμα σιωπής και τις παραβάσεις του ανταγωνισμού, βάσει της οποίας υφίσταται υποχρέωση της επιχείρησης να θέτει στη διάθεση της Επιτροπής όλα τα πληροφοριακά στοιχεία ως προς το αντικείμενο της έρευνας, να συμμορφώνεται με αίτηση προσκομίσεως προϋπαρχόντων εγγράφων και να απαντά σε ερωτήσεις της Επιτροπής σχετικά με αμιγώς πραγματικά περιστατικά, δεδομένου ότι μπορεί να υπάρξει προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας μόνο όταν στην επιχείρηση τίθενται ερωτήσεις που σκοπό έχουν, κατ' ουσίαν, να την αναγκάσουν να αναγνωρίσει ότι διέπραξε την παράβαση, αφού απόκειται στην Επιτροπή να προσκομίσει αποδεικτικά στοιχεία (βλ. αποφάσεις της 18ης Οκτωβρίου 1989, C-374/87, Orkem, σκέψη 27· της 29ης Ιουνίου 2006, C-301/04 P, SGL Carbon AG, σκέψεις 40 και 44 έως 49· και της 20ής Φεβρουαρίου 2001, T-112/98, Mannesmannröhren-Werke AG, σκέψεις 77 έως 78). Ειδικότερα, σύμφωνα με τη νομολογία αυτή, η υποχρέωση απαντήσεως στις ερωτήσεις που θέτει η Επιτροπή δεν αντίκειται στο δικαίωμα άμυνας ούτε στο δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, δεδομένου ότι «ο αποδέκτης έχει κάθε δικαίωμα να αποδείξει αργότερα, στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας ή ενώπιον του κοινοτικού δικαστή, ασκώντας τα δικαιώματά του άμυνας, ότι τα γεγονότα που εξέθεσε στις απαντήσεις του (...) έχουν διαφορετικό νόημα από αυτό που δέχθηκε η Επιτροπή» (βλ. αποφάσεις της 20ής Φεβρουαρίου 2001, T-112/98, σκέψεις 77 έως 78, και της 29ης Ιουνίου 2006, C-301/04 P, σκέψεις 44 έως 49).

- 20 Εντούτοις, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) αναγνωρίζει ότι η προαναφερθείσα νομολογία του Δικαστηρίου διαμορφώθηκε σε σχέση με νομικά και όχι με φυσικά πρόσωπα, σε μεγάλο βαθμό προ της θεσπίσεως του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της αναγνωρίσεώς του ως ισοδύναμου με τις Συνθήκες. Εξάλλου, κατά το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο), η υπό εξέταση νομολογία δεν φαίνεται να συμβιβάζεται εύκολα με τον «τιμωρητικό» χαρακτήρα των διοικητικών κυρώσεων που προβλέπονται στην ιταλική έννομη τάξη σχετικά με την κατάχρηση προνομιακών πληροφοριών ούτε να συνάδει με την προαναφερθείσα νομολογία του ΕΔΔΑ, η οποία, αντιθέτως, φαίνεται να αναγνωρίζει την επέκταση του δικαιώματος σιωπής του κατηγορουμένου και στο πλαίσιο διοικητικών διαδικασιών που αποσκοπούν στην επιβολή κυρώσεων «τιμωρητικού» χαρακτήρα.
- 21 Ομοίως, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) επισημαίνει ότι δεν έχει αντιμετωπιστεί ποτέ από το Δικαστήριο το ζήτημα κατά πόσον τα άρθρα 47 και 48 του Χάρτη των Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, υπό το πρίσμα της προεκτεθείσας νομολογίας του ΕΔΔΑ σχετικά με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, επιβάλλουν να επεκτείνεται το δικαίωμα σιωπής του κατηγορουμένου και σε διοικητικές διαδικασίες που είναι πιθανό να ολοκληρωθούν με την επιβολή κυρώσεων «τιμωρητικού» χαρακτήρα. Το παράγωγο δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν έχει δώσει μέχρι στιγμής απάντηση στο ερώτημα αυτό, το οποίο, αντιθέτως, άφησε σκοπίμως ανοικτό η οδηγία (ΕΕ) 2016/343 του Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (βλ. αιτιολογική σκέψη 11).
- 22 Υπό το πρίσμα του προεκτιθέμενου πλαισίου, το Corte costituzionale (Συνταγματικό Δικαστήριο) εκτιμά ότι είναι απαραίτητο να διευκρινιστεί εάν το άρθρο 14, παράγραφος 3, της οδηγίας 2003/6/ΕΚ και το άρθρο 30, παράγραφος 1, στοιχείο β' του κανονισμού 596/2014 έχουν την έννοια ότι επιτρέπουν στο κράτος μέλος να μην επιβάλλει κύρωση σε πρόσωπο που αρνείται να απαντήσει σε ερωτήσεις της αρμόδιας αρχής, από τις οποίες ενδέχεται να προκύψει ευθύνη του για παράβαση τιμωρούμενη με ποινικές κυρώσεις ή διοικητικές κυρώσεις «τιμωρητικού» χαρακτήρα. Αυτό ισχύει επίσης για τις εκφράσεις «σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία» των κρατών μελών που διαλαμβάνεται στο άρθρο 14, παράγραφος 1, της ανωτέρω οδηγίας και «σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία» που διαλαμβάνεται στο άρθρο 30, παράγραφος 1, του ανωτέρω κανονισμού, εκφράσεις που δεν φαίνεται να θίγουν, εν πάση περιπτώσει, την ανάγκη σεβασμού των προτύπων προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από τις νομοθεσίες των κρατών μελών, σε περίπτωση που αυτά είναι υψηλότερα από εκείνα που αναγνωρίζονται στο επίπεδο του δικαίου της Ένωσης.